DOI 10.31909/26168774.2019-(40)-24
УДК 904

*Ліана ЧОРНА**

АФОНСЬКА СПАДЩИНА У СТАНОВЛЕННІ І РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКИХ МОНАСТИРІВ

У статті розглянуто питання афонського впливу на становлення і розвиток українських монастирів протягом тисячолітнього періоду – від IX ст. до наших днів. Афон і його спадщина відігравали виключно важливу роль у розвитку вітчизняної духовності і культури в епоху Київської Русі, в часи піднесення національно-визвольної боротьби українського народу в XVII ст. та існування Гетьманщини. Це вплинуло на самобутність і неповторність національних релігійних і культурних традицій в Україні. Афонське чернече життя було зразком для становлення українських монастирів: Києво-Печерського, Святогірського, Почаївського, значної кількості козацьких. Окремі з них стали центрами духовності, книжності і культури не лише українського, але й міжнародного значення. Важливу роль для подальшого розвитку українського православ'я мали зв'язки з Афоном українського козацтва, яке робило щедрі пожертвування на монастирі Афону, здійснювало паломництва на Афон. Афон став центром становлення визначних духовних діячів України. Духовно-культурні зв'язки зі Святою Горою Афон сприяли активізації діяльності видатних українських афонітів: Паїсія Величковського, Івана Вишенського, Іова Княгиницького, Афанасія Межигірського та багатьох інших.

Ключові слова: *Афон, свята гора, монастир, обитель, скит, ченці, православ'я, подвижництво, ісихазм.*

Постановка проблеми. Україна і Греція, незважаючи на відсутність спільних кордонів та прямого сусідства, здавна мали тісні зв'язки: від заснування давніми еллінами колоній у Причорномор'ї до сучасних економічних, соціокультурних, туристичних, гуманітарних стосунків обох країн. Загально визнаним є той факт, що саме антична давньогрецька культура стала однією із найважливіших основ становлення європейської цивілізації, а, відтак, вона вплинула на формування української культури. Другим, не менш важливим періодом, коли українські землі зазнали вагомого впливу від Греції, став час утвердження християнства в Київській Русі. З цього моменту і дотепер духовні зв'язки між обома народами і церквами не припинялися. У цьому контексті важливим видається місце і роль Афонського монастиря в Греції на становлення, формування та розвиток монастирів на українських територіях.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання зв'язків України з Афоном стали об'єктом дослідження в різні часи багатьох науковців, серед яких І. Огієнко, В. Старик, Д. Яворницький та ін. Безперечно, це питання залишалося у полі зору українських церковних діячів, які акцентували увагу на перенесення з Афону до України духовних ідей і практик. Багато у цьому напрямку здійснює Міжнародний інститут афонської спадщини (МІАС), який виник у 2013 р., та один з його найактивніших членів С. Шумило. МІАС видає науковий альманах «Афонська спадщина», в якому вміщуються дослідження, здійснені на базі афонських архівів та наукових експедицій МІАС на Афон. Проте, наразі актуальною залишається проблема комплексного наукового вивчення цієї проблеми.

Мета статті. Метою статті є комплексне дослідження впливу Афонської обителі на становлення і розвиток українських монастирів та чернечого життя.

Наукові завдання статті. Для досягнення поставленої мети необхідно виконати наступні завдання: з'ясувати основні етапи духовних контактів між Афоном і Україною; визначити особистий внесок українських подвижників на Афоні у справі становлення

* *Чорна Л. – кандидат історичних наук, доцент, Ізмаїльський державний гуманітарний університет, e-mail: chornaliana71@gmail.com*

монастирського життя в Україні; акцентувати увагу на чисельність пожертв відомих українських родин на свято гірські обителі.

Основний виклад матеріалу. Чернече життя на Афонській горі було започатковане в другій половині XVIII – початку IX ст. Першим відомим подвижником був преподобний Афанасій Афонський, який побудував знамениту лавру та встановив основні принципи спільножительного монастиря: суворий аскетизм, рівність ченців, целібат, занурення в релігійне споглядання[1]. Питання про те, коли ж вперше тут з'явилися слов'яни – вихідці з Київської Русі, досі залишається відкритим. В оточенні видатних афонських подвижників слов'яни фіксуються уже в IX-X ст. Про це, наприклад, йдеться в житії преподобного Афанасія, засновника Великої Лаври (963 р.) [2]. На Афоні були написані найдавніші пам'ятки давньослов'янської церковної писемності – Зографське і Маріїнське Євангелія глаголицею та «Зографські листки» кирилицею[3]. Вони засвідчують про існування на Афонській горі вже в IX-X ст. слов'янської громади, у середовищі якої, були, безумовно, і вихідці з терен України.

У документі, датованому 1030-им роком, міститься згадка про перший руський монастир на Афоні, який називався «Обитель теслі» і був освячений на честь Успіння Пресвятої Богородиці. Про етнічний склад його насельників можна говорити на підставі опису рухомого майна монастиря, складеному в 1142 р. У ньому були перераховані 49 найменувань «руських книг» і жодної грецької [4]. Очевидно, тут відбувалося виготовлення рукописних духовних книг, які потрапляли на територію Русі. В акті 1169 р. про передачу руській громаді монастиря св. Пантелеймона вказувалося, що за ним давно вже закріпилася назва «обителі русичів» : «У ній ми прийняли постриг, і багато потрудилися, і витратили над її охороною та влаштуванням, і в ній спочили батьки і родичі наші, які утримували нас і давали нам кошти на прожиття»[5].

Засновник першого на Русі Києво-Печерського монастиря Антоній Печерський тривалий час перебував на Афоні. Житіє преподобного Антонія Печерського оповідає про те, як він з міста Любеча дістався Константинополя, потім Афона. Антоній ублагав ігумена здійснити постриг у чернецтво. Новопострижений чернець працював на шляху доброчесності, особливо досяг успіху в смиренні і слухняності, досяг високого ступеню досконалості. Через деякий час ігумен покликав до себе Антонія і наказав йому: «Антонію! Повертайся у Руську землю! Нехай і ті, хто там живе отримають через тебе спасіння і утверджуються у вірі християнській. Нехай буде з тобою благословення Святої гори!» [6] У Києві Антоній оселився в одній із печер, невдовзі, за його прикладом, інші пустельники почали осідати й освоювати печери. Під час правління у Києві князя Святополка (1015-1019) Антоній знову повернувся на Афон. За князювання Ярослава Мудрого він вдруге прийшов до Києва, де заснував Печерський монастир у 1051 р. Житіє преподобного Антонія Печерського особливо наголошує, що саме афонський ігумен передав йому Боже повеління та благословіння на створення монастиря.

Значну роль у формуванні монастиря відіграли київський князь Ярослав Мудрий та митрополит Іларіон, які намагалися посилити Київську митрополію та зменшити вплив на неї Константинопольської патріархії. Церква і влада перебували в стані так званої «симфонії» — ідеального співіснування. Саме це стало запорукою створення князем

---

[1] Соколов И. И. (2003). *Состояние монашества в Византийской Церкви с середины IX до начала XIII века (842-1204). Опыт церковно-исторического исследования*. Спб. : Издательство Олега Абышко. 464 с.

[2] Капітула Миколай (2016). *Духовний вплив Афонської гори на розвиток українських монастирів.* URL: https://www.cerkva.info/publications/dukhovnyi-vplyv-afonskoi-hory-na-rozvytok-ukrainskykh-monastyriv

[3] *Церковнослов'янська мова. Підручник зі словником*. (2000). К. : Криниця. С. 41-42.

[4] *История Русского Свято-Пантелеимонова монастыря на Афоне с древнейших времен до 1735 года*. (2015). Афон : Свято-Пантелеимонов монастырь. Т. 4. С. 79.

[5] Там само. С. 80.

[6] *Житія святих (вибрані) українською мовою, викладені за повчанням Четьїх-Міней Св. Димитрія Ростовського* (2007). К. : Видання Київської Патріархії Української Православної Церкви Київського Патріархату. Т. 4. С. 123.

Ярославом «Церковного уставу» («Ярославів устав»), в якому візантійське церковне право було пристосоване до умов і потреб релігійного життя в Київській Русі.

Розмірковуючи над впливом Афонського монастиря на розвиток українського чернецтва архієпископ Херсонський і Одеський Никанор писав: «Афон є найвищим виразом християнського ідеалу… Афон передав свої устави і заповіти, свій чин і дух святим обителям нашої христолюбивої вітчизни, котрі всі, починаючи з Київської Лаври Антонія і Феодосія Печерських… вчилися в нього і намагалися наслідувати його»[7]. Зазначимо, що саме Афон, його спадщина і традиції суттєво вплинули на формування містико-аскетичного вигляду самобутнього вітчизняного православ'я. Тому долучитися до афонських святинь завжди було заповітною мрією для багатьох поколінь православних українців. Поїздки до Афонського монастиря розпочалися ще часів раннього руського чернецтва. Так, Києво-Печерський Патерик згадує наступних ченців-мандрівників до Афону: преподобний Єфрем, єпископ Переяславський; Аммон Затворник та ін. Під час своєї подорожі, за дорученням Феодосія Печерського, преподобний Єфрем переписав Устав Студитського монастиря і привіз його до Києва, де на його основі постав Устав Печерської обителі[8]. З розвитком чернецтва на Русі постає давньоруська духовна література. В кінці XI ст. з'являється «Житіє преподобного Антонія», на початку XII ст. – «Житіє преподобного Феодосія», у XIII в. створюється «Кнево-Печерський Патерик».

У період монгольської навали зв'язок руських ченців з Афоном був ускладнений, але не перерваний. Настоятелі Києво-Печерського монастиря не переставали користуватися правилами чернечого життя, сформованими на Афоні. Пам'ятником, що найбільш яскраво відображає взаємозв'язок Афону з Руссю, є послання архімандрита Печерського Досифея, який відвідав святу гору на початку XIV ст. Він описав життя і служіння святогорських ченців-ісихастів, яких вважав зразком для наслідування.

Особливо важливу роль відігравали зв'язки Київської Русі з Афоном в епоху після ординської навали. У цей час видатним афонітом, який зробив вагомий внесок в розвиток вітчизняної духовності і культури, був святитель Кипріан (Цамблак) (1375-1406), митрополит Київський і всієї Русі. За часів його діяльності з Афону привозиться багато книг, здійснюються переклади творів святих отців, проводиться богослужбова реформа. За митрополита Кипріана у східнослов'янську практику входить Учительне Євангеліє, Єрусалимський богослужбовий Устав і літургія в редакції патріарха Філофея, виправляються церковні обряди і книги, що доти притримувалися Студитського уставу, і пристосовуються до нового – Єрусалимського, який поширився в XIV ст. на Сході й серед слов'ян. Під впливом Афону на українських теренах починається період «ісихастського відродження», що яскраво відбився на формуванні самобутньої і глибоко духовної культури.

У XVI ст. зв'язки Афона з українськими монастирями продовжували розвиватися. В Україні були розповсюджені філологічні твори видатного грецького богослова і афонського подвижника преподобного Максима Грека, особливо його ономастикон (іменеслов) із тлумаченням антропонімії (переважно грецького походження)[9]. Освічені українці XVI-XVII ст. використовували їх та граматичні розвідки Максима Грека. Серед українських подвижників того часу, які перебували в Афонському монастирі, найбільш відомі Іван Вишенський, Ісаакій Борискевич, Афанасій Межигірський, Йосиф Коріятович-Курцевич, Ісая Копинський, Григорій Голубенко, преподобний Іов Княгинецький (Манявський), блаженний Кипріан острожанин і багато інших. Їхня діяльність, й без того важлива, була активізована підготовкою і проведенням Брестської церковної унії 1569 р.

Підтримка Афоном української православної церкви та її боротьби проти унії, православного відродження в Україні була дуже вагомою. Свідченням цього стала

---

[7] Бондаренко В. *прот. Афон і Україна: Багатовікова духовна спільність*. URL: http://archiv.orthodox.org.ua/page-1480.html

[8] *Патерик Печерский или отечник* (2008). К. : Издание Киево-Печерской Лавры. С. 146.

[9] Німчук В. (1985). *Мовознавство на Україні в XIV-XVII ст.* К. : Наукова думка. С. 59-60, 118-126.

спеціальна постанова Київського Помісного Собору 1621 р. під назвою «Совітування про благочестя», в якій зазначалося: «Посилати за благословенням, допомогою і порадою на Святу Гору Афонську, щоб викликати і привезти звідти преподобних мужів руських: блаженного Кипріана та Іоана на прізвище Вишенський та інших, процвітаючих життям і благочестям, а також і надалі посилати русинів, розташованих за благочестям, на Афон, як у школу духовну»[10]. Відмітимо вагомий вплив афонських подвижників на розвиток української полемічної літератури, створення та діяльність братств, книгодрукування, відкриття братських шкіл в Острозі та Києві, залучення козацтва до боротьби за релігійне звільнення українського народу.

Відмітимо, що зв'язки між Афоном і Україною не обмежувалися мандрівками українських ченців на святу гору чи надісланням духовних звернень. Так, преподобний Іов Княгинецький, який тривалий час перебував на Афоні, заснував у карпатському межигір'ї Манявський скит, який невдовзі почали називати руським, тобто Українським Афоном. Вірним помічником і послідовником Іова був ігумен Феодосій. У 1628 р. він став учасником Першого собору Київської митрополії після Брестської унії, який відбувся у Золотоверхому Михайлівському монастирі в Києві за ініціативи митрополита Київського, Галицького і всієї Русі Іова Борецького. Суворість і непохитність у православному служінні сприяли зростанню духовного авторитету Манявського скиту серед інших православних монастирів у Руському, Белзькому та Подільському воєводствах. Київський митрополит Петро Могила писав про Манявську обитель: «Якщо хочете побачити слуг Божих у людській подобі, то підіть у Карпати, де своїм служінням двісті ангелів у людській плоті присвятили життя Богу». В скиті була богословська, регентсько-хорова професійна школа партесного співу з розвинутим п'ятилінійним нотописанням, іконописна школа. На одній із башт зберігся напис: «Обитель цю спорудили ревнителі віри православної, ченці Гори Афонської»[11]. Манявський скит мав величезний вплив на українські монастирі у XVII ст. Тісні духовно-культурні зв'язки з Афоном також підтримували інші українські монастирі: Києво-Печерський, Густинський, Межигірський, Почаївський, Мгарський, Трахтемирівський, Святогорський, Мотронинський та ін.

Тісні зв'язки з Афоном підтримувало також українське запорозьке козацтво. Козаки запрошували досвідчених наставників і старців, здійснювали щедрі пожертви на монастирі Афону, здійснювали паломництва та ставали ченцями. Віднайдений нещодавно Міжнародним інститутом афонської спадщини унікальний історичний документ «Пом'янник» дозволяє встановити імена українських жертводавців[12]. Серед них – митрополити Київські Михаїл, Леонтій, Іоан, Кирило, Феопемт, Іларіон, Єфрем та інші; козацькі гетьмани Іван Самойлович, Іван Мазепа, Данило Апостол, Павло Полуботок з родинами; козацькі старшинські роди Василя Борковського, Якова Лизогуба, Семена Палія, Івана Обидовського, Федора Топольницького, Івана Черниша, Василя Жураковського, Василя Кочубея, Івана Іскри, Михайла Гамалія, Івана Гулака, Ігнатія Галагана, Михайла Корсака, Симоеона Савича, Михайла Бороховича, Андрія Горленка, Василя Котляревського та багатьох інших; українські архієпископи, єпископи, архімандрити та ігумени[13].

Після того як греки заволоділи давньоруським монастирем на Афоні, в 1747 р. запорожцями був заснований святогорський скит «Чорний Вир», який самі козаки називали «Духовним Запоріжжям». Засновником скиту був колишній бунчуковий товариш Григорій Голуб (Голубенко), який спочатку прийняв чернечий постриг у Києво-Печерській Лаврі а потім перебрався на Афон. Він підбирав собі послушників серед запорожців, яких

---

[10] Шумило С. *«Посилати русинів, схильних до благочестя, на Афон». Роль Святої Гори в історії культури і духовності України*. URL: http://getmanat.org/posilati-rusiniv-shilnih-blagochestya-na-afon-rol-svyatoyi-gori-v-istoriyi-kulturi-duhovnosti-ukrayini/

[11] Самбор Б. І. (2009). *Святі землі української*. К. : Архангельський глас. С. 316.

[12] *На Афоні виявили унікальний рукопис козацької старшини XVII ст.* (2018). URL: www.afon.org.ua/uk/novini/na-afoni-viyavili-unikalnij-rukopis-kozatskoji-starshini-xvii-st.html

[13] Там само.

єднало з Афоном багато що: вони, як і ченці, не одружувалися; вважали себе «лицарями Пречистої», а Божу Матір вважали покровителькою Січі (на Афоні ігуменією Святої Гори вважається Божа Матір); здійснювали прощі на святу гору. Нерідко, відбувши спокуту чи послух, вони потім поверталися знову на Січ. Ктитором, тобто меценатом, афонського козацького скиту був останній кошовий Запорозької Січі Петро Калнишевський[14]. На жаль, нині скит повністю покинутий, напівзруйнований. Краще зберігся храм скиту, в якому знаходяться фрески, орнаменти, написані на дошках ікони у стилі «козацького бароко» кінця XVIII ст.

У 1757 р. вихідцем з сім'ї козацьких священників Полтавщини Паїсієм Величковським на Афоні був заснований Свято-Іллінський скит. Тривалий час, після зайняття греками Свято-Пантелеймонового монастиря, цей скит виконував функції духовного центру українського чернецтва на святій горі. П. Величковський заснував тут власну школу ісихазму, яка отримала назву «паїсіанство». В 1763 р. Паїсій Величковський разом з 64-ма ченцями перебралися на Буковину. Не зважаючи на це, скит продовжив своє існування. Сюди приходили колишні запорожці, задунайські і чорноморські козаки, ставали ченцями, допомагали провізією і коштами. З початком грецького національно-визвольного повстання в 1820-х роках скит обезлюдів. Ченці повернулися сюди лише в 1830 р. У 1839 р. скит покинули росіяни й з того часу він був повністю українським. Пізніше в скиті були побудовані нові церкви і шпиталь, перебудовані монастирські корпуси і келії, кам'яна огорожа з дзвіницею. Вплив Свято-Іллінського монастиря посилився з відкриттям в Одесі Іллінського подвір'я. Все це дозволило Іванові Огієнку назвати його «справжній український закуток на Афоні, ніби чудом перенесений сюди з України»[15]. Перша Світова війна, гоніння на церкву в радянський період призвели до занепаду скиту. Зважаючи на це, у травні 1992 р. Константинопольський патріархат постановив заселити Свято-Іллінський монастир греками[16].

Заснування в українських землях двох знаменитих монастирів-лавр – Святогірської і Почаївської – ймовірніше за все, теж пов'язано з Афоном. Існують дві версії про заснування Успенської Святогірської обителі. Перша версія стверджує, що християни з'явилися тут ще до Хрещення Русі, коли сюди втікали іконошанувальники з Візантійської імперії. Серед них було багато ченців зі святої гори. Про цей факт свідчать древні печери монастиря та знахідки сучасних археологів. Згідно з другою версією, монастир заснували афонські монахи, які залишали Візантію після Флорентійської унії 1438 р. Можливо, що й сама назва «Святогірський монастир» є невипадковою. З одного боку, вона відображає особливості гірського ландшафту поблизу річки Сіверський Донець, що дійсно схожий з Афоном, а з другого – ностальгічним сумом за втраченою батьківщиною[17]. Почаївська лавра також має афонське коріння. За переказом, на місці, де нині знаходиться Почаївська лавра, в 1228 р. афонським ченцем Мефодієм було засновано скит[18]. Пізніше скит поповнився київськими ченцями. Скоріше за все, це поселення передувало утворенню Почаївського монастиря. В період розквіту обителі спілкування з Афоном було безпосереднім: з кінця XVI і впродовж XVII ст. в бібліотеку Почаївської лаври привозили віронавчальні та вірозахисні книги з Афонських монастирів, ченці листувалися з своїми братами зі святої гори.

У XX ст., не зважаючи на вкрай негативний вплив радянського «воїнственного атеїзму» на становище церкви, контакти між Афоном і монастирями в Україні не припинилися. Так, варто згадати особистості двох вітчизняних святих недавнього часу –

---

[14] *Козацький скит «Чорний вир» на Святій Горі Афон*. (2018). URL: https://www.afon.org.ua/uk/interviu/kazatskij-skit-chornij-vir-na-svyatij-gori-afon.html

[15] Шумило С. *«Посилати русинів, схильних до благочестя, на Афон». Роль Святої Гори в історії культури і духовності України*.

[16] Шумило С. (2018). *«Козацький» Свято-Іллінський скит на Афоні*. URL: https://www.afon.org.ua/uk/publikatsii/kozatskij-svyato-illinskij-skit-na-afoni.html

[17] Капітула Миколай (2016). *Духовний вплив Афонської гори на розвиток українських монастирів*.

[18] Самбор Б. І. *Святі землі української*. С. 481.

Кукші Одеського (1874-1964) та Олексія Карпатського (1877-1947). Обидва тривалий час, перед тим як прийти на службу в українські монастирі, були ченцями Афонського Свято-Пантелеймонівського монастиря. На жаль, нині серед двадцяти афонських монастирів не має жодного українського (17 – грецькі, по одному – російський, болгарський та сербський).

Висновки. Таким чином, більш як тисячолітній духовний зв'язок між монастирями Афону і України, ніколи не переривався. Він був міцним та надзвичайно плідним. Багато послушників та ченців з України подвизалися на службу на святій горі і утворили там власні скити, з виразно національним колоритом. Навпаки, ченці з Афону ставали засновниками багатьох вітчизняних монастирів, серед яких – найбільші лаври: Києво-Печерська, Успенська Святогірська, Почаївська. Українське православ'я живилося духовними здобутками через богослужебні і теологічні книги, ідеї старцівства і ісихазму, які проникали разом з афонськими ченцями. Важливу роль у розвитку афонсько-українських контактів відіграли активні пожертви коштів київськими князями, українськими гетьманами та козацькими старшинами.

REFERENCES

Bondarenko, V. prot. *Afon i Ukrayina: Bahatovikova dukhovna spil'nist'*. [Athos and Ukraine: An age-old spiritual community]. [in Ukrainian] URL: http://archiv.orthodox.org.ua/page-1480.html

Istoriya Russkogo Svyato-Panteleimonova monastyrya na Afone s drevneyshikh vremen do 1735 goda. (2015). [History of the Russian St. Panteleimon Monastery on Mount Athos from ancient times to 1735]. Afon: Svyato-Panteleimonov monastyr. T. 4. 609 p. [in Russian].

Kapitula, Mykolay. (2016). *Dukhovnyy vplyv Afons'koyi hory na rozvytok ukrayins'kykh monastyriv*. [Spiritual influence of Mount Athos on the development of Ukrainian monasteries]. [in Ukrainian] URL: https://www.cerkva.info/publications/dukhovnyi-vplyv-afonskoi-hory-na-rozvytok-ukrainskykh-monastyriv

Kozatskyy skyt «Chornyy vyr» na Svyatiy Hori Afon. (2018). [The Cossack Skete «Chornyy vyr» in the Holy Mount Athos]. [in Ukrainian] URL: https://www.afon.org.ua/uk/interviu/kazatskij-skit-chornij-vir-na-svyatij-gori-afon.html

Na Afoni vyyavyly unikalnyy rukopys kozats'koyi starshyny XVII st. (2018). [A unique manuscript of the Cossack elder of the XVIIth century was discovered at Athos]. [in Ukrainian] URL: https://www.afon.org.ua/uk/novini/na-afoni-viyavili-unikalnij-rukopis-kozatskoji-starshini-xvii-st.html

Sambor, B. (2009).

Svyati zemli ukrayins'koyi. [Holy of Ukrainian lands]. K.: Arkhangel's'kyy hlas. 688 p. [in Ukrainian].

Nimchuk, V. (1985). *Movoznavstvo na Ukrayini v XIV-XVII st*. [Linguistics in Ukraine in the XIVth-XVIIth centuries]. K.: Naukova dumka. 222 p. [in Ukrainian].

Paterik Pecherskiy ili otechnik. (2008). [Paterik Pechersky]. K.: Izdaniye Kiyevo-Pecherskoy Lavry. 342 p. [in Russian].

Shumylo, S. (2018). *«Kozatskyi» Svyato-Illinskyi skyt na Afoni.* [«Cossack» St. Ilyinsky Skete on Mount Athos]. [in Ukrainian] URL: https://www.afon.org.ua/uk/publikatsii/kozatskij-svyato-illinskij-skit-na-afoni.html

Shumylo, S. *«Posylaty rusyniv, skhyl'nykh do blahochestya, na Afon». Rol' Svyatoyi Hory v istoriyi kul'tury i dukhovnosti Ukrayiny*. [«To send Rusyns who are prone to piety to Athos». The role of the Holy Mountain in the history of culture and spirituality of Ukraine]. [in Ukrainian] URL: http://getmanat.org/posilati-rusiniv-shilnih-blagochestya-na-afon-rol-svyatoyi-gori-v-istoriyi-kulturi-duhovnosti-ukrayini/

Sokolov, I. (2003). *Sostoyaniye monashestva v Vizantiyskoy Tserkvi s serediny IX do nachala XIII veka (842-1204). Opyt tserkovno-istoricheskogo issledovaniya.* [The state of monasticism in the Byzantine Church from the middle of the 9th to the beginning of the 13th century (842-1204). The experience of church history research]. Spb.: Izdatel'stvo Olega Abyshko. 464 p. [in Russian].

Tserkovnoslov"yans'ka mova. Pidruchnyk zi slovnykom. (2000). [Church Slavonic language. Textbook with dictionary]. K.: Krynytsya. 335 p. [in Ukrainian].

Zhytiya svyatykh (vybrani) ukrayins'koyu movoyu, vykladeni za povchannyam Chet'yikh-Miney sv. Dymytriya Rostovs'koho. (2007). [The life of the saints (selected) in the Ukrainian language, set forth in the according with Chetyach-Mine St. Demetrius of Rostov]. K.: Vydannya Kyyivs'koyi Patriarkhiyi Ukrayins'koyi Pravoslavnoyi Tserkvy Kyyivs'koho Patriarkhatu. T. 4. 816 p. [in Ukrainian].

Chorna L. The Athonite heritage for foundation and development of Ukrainian Monasters

Ukraine and Greece, despite of the lack of borders and close neighborhood, have long and close connections: from the establishment of the ancient colonies of Hellenes in the Black Sea region to the modern economic, socio-cultural, tourist, humanitarian relations of both countries. The article touches upon the issue of the Athonite influence on the formation and development of Ukrainian monasteries during the millennial period – from the IXth century to this day. Athos and his heritage played an extremely important role in the development of domestic spirituality and culture in the era of Kyiv Rus, during the rise of the national liberation struggle of the Ukrainian people in the XVIIth century and the existence of the Hetmanate. These connections have affected the originality and uniqueness of national religious and cultural traditions in Ukraine. Ukrainian Orthodoxy was replenished with spiritual achievements through liturgical and theological books, ideas of old piligrims and hesychasm, who penetrated the Athos monks. Athonite monastic life was a model for the establishment of Ukrainian monasteries: Kyiv-Pechersk, Svyatogirsky, Pochaiv, and a significant number of Cossack monasteries. Some of them became the centers of spirituality, literacy and culture not only in Ukraine but also have international importance. A significant role for the further development of Ukrainian Orthodoxy was connected with the Athos of the Ukrainian Cossacks, which made generous donations to the monastery of Athos, carried out pilgrimage to Athos. Athos became the center of the formation of prominent spiritual figures in Ukraine. Spiritual and cultural ties with Holy Mount Athos contributed to the revitalization of the outstanding Ukrainian athonytes: Paisii Velychkovsky, Ivan Vyshensky, Iov Knyahynytsky, Athanasius Mezhygirsky and many others. An important role in the development of the Athos-Ukraine relations was played by active donations from the Kyiv princes, Ukrainian hetmans and Cossack leaders.

Key words: *Athos, holy mountain, monastery, monks, Orthodoxy, asceticism, hesychasm.*